

Vybrané kazuistiky v rámci určení místní příslušnosti soudu

Zamlčení podstatných okolností pro posouzení příslušnosti soudu v návrhu rodiče

Mgr. Michaela Sigmundová, Ph.D.

Otec prostřednictvím soudu obdržel v roce 2023 návrh matky o zvýšení výživného poté, kdy pět let předtím probíhalo soudní řízení o úpravu péče k nezletilým dětem u Obvodního soudu pro Prahu 4. Matka v novém návrhu z roku 2023 neuvedla několik podstatných okolností v rámci změny poměrů na straně dětí. Spočívaly mj. v tom, že se matka s dětmi odstěhovala v roce 2022 z Prahy do malé obce u Benešova, kde má postavený dům. K odstěhování dětí si předem matka ani nevyžádala souhlas otce¹⁾. Následně na tomto novém místě začal otec vyzvedávat děti za účelem osobního styku. Byt v Praze 4 matka neužívala pro bydlení rodiny, ale pronajímala ho.

Podle ustanovení § 467 odst. 1 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních (dále jen „z. ř. s.“), platí, že pro řízení je příslušný obecný soud nezletilého dítěte. Podle ustanovení § 4 odst. 2 z. ř. s. platí, že obecným soudem nezletilého účastníka, který není plně svéprávný, je soud, v jehož obvodu má nezletilý na základě dohody rodičů nebo rozhodnutí soudu, případně jiných rozhodujících skutečností²⁾, své bydliště³⁾. Podle § 1 odst. 2 z. ř. s. nestanovi-li tento zákon jinak, použije se občanský soudní řád (dále jen „o. s. ř.“). Podle § 11 odst. 1 věty první a druhé o. s. ř. se řízení koná u toho soudu, který je věcně a místně příslušný. Pro určení věcné a místní příslušnosti jsou až do skončení řízení rozhodné okolnosti, které tu jsou v době jeho zahájení. Podle ustanovení § 5 věty první z. ř. s. platí, že změní-li se v řízení ve věci péče soudu o nezletilé okolnosti, podle nichž se posuzuje příslušnost, může příslušný soud přenést svoji příslušnost na jiný soud, je-li to v zájmu nezletilého.

Podle Kotradyho a Šťastného spočívá odlišnost řízení ve věcech péče soudu o nezletilé v otázce místní příslušnosti od civilního řízení sporného v tom, že opatrovnícký spis je veden k dětem týchž rodičů zpravidla vždy jen jeden do doby, kdy děti nabudou plné svéprávnosti.⁴⁾

V daném případě měl tedy soud zjistit, zda došlo ke změně okolností, podle které se posuzuje příslušnost soudu, a ve formě změny bydliště nezletilých, které se již nenacházelo v rámci Prahy 4, ale v obvodu Okresního soudu v Benešově. Otec měl za to, že v zájmu nezletilých je, aby o jejich poměrech rozhodoval soud, v jehož obvodu nezletilí skutečně bydlí, a proto navrhl, aby Obvodní soud pro Prahu 4 rozhodl o přenesení příslušnosti a současně podle § 469 odst. 1 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, jmenoval nezletilým dětem opatrovníka pro řízení o přenesení příslušnosti. Matka k výzvě soudu, kde se nachází současně bydliště nezletilých, uvedla, že s nezletilými již fakticky rok bydlí v obci v rámci okresu Benešov. Podle Nejvyššího soudu nezletilé děti není třeba při rozhodování o přenesení místní příslušnosti soudu vyslechnout⁵⁾.

Dle § 5 z. ř. s. změní-li se v řízení ve věcech péče soudu o nezletilé, ve věcech opatrovníckých a v řízení o svéprávnosti okolnosti, podle nichž se posuzuje příslušnost, může příslušný soud přenést svoji příslušnost na jiný soud, je-li to v zájmu⁶⁾ nezletilého,

Mgr. Michaela Sigmundová, Ph.D., advokátka a mediátorka

opatrovance nebo osoby, o jejíž svěřenosti se rozhoduje. Jestliže soud, na nějž byla příslušnost přenesena, s přenesením nesouhlasí, předloží věc k rozhodnutí, pokud otázka přenesení příslušnosti nebyla již odvolacím soudem rozhodnuta, svému nadřízenému soudu; rozhodnutím tohoto soudu je vázán i soud, který příslušnost přenesl.

Místní příslušnost soudu nezletilého dítěte se posuzuje dle ustanovení § 4 odst. 2 z. ř. s. tak, že jím je soud, v jehož obvodu má nezletilý na základě dohody rodičů nebo rozhodnutí soudu, případně jiných rozhodujících skutečností, své bydliště. Okresní soud v Benešově nesouhlasil s přenesením místní příslušnosti, a proto předložil věc nadřízenému Krajskému soudu v Praze. Konstatoval, že matka sice žije s dětmi v obci Křiváček bez č. p., část obce Řehenice. Krajský soud v Praze konstatoval, že nesouhlas je důvodný. Obec Řehenice totiž spadá do působnosti Okresního soudu Praha-východ podle přílohy č. 3 zákona č. 6/2002 Sb., o soudech a soudcích. Je tomu tak, protože ne vždy jsou soudní obvody totožné s územními okresy v rámci členění České republiky. Určení místní příslušnosti soudu se řídí přednostně pravidly vymezenými ve výše uvedeném zákoně a jeho příloze č. 3. Tato příloha se nazývá Názvy, obvody a sídla okresních soudů a jsou zde vypsaný obce spadající pod místní příslušnost soudů v České republice.⁷⁾

Přenesení příslušnosti soudu, pokud se oba soudy nachází ve stejné budově justičního paláce

Matka podala návrh na zvýšení výživného pro nezletilé dítě s tím, že naposledy bylo o výživném rozhodnuto rozsudkem Obvodního soudu pro Prahu 4 z roku 2010, kdy byla nezletilá svěřena do péče matky a otci bylo stanoveno výživné. Soud po podání návrhu matky zjistil z centrální evidence obyvatel, že má nezletilá trvalý i faktický pobyt od 1. 3. 2022 na adrese v rámci obvodu Prahy 10. Soud proto postupoval podle § 467, § 4, § 5 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, a rozhodl, že je v zájmu nezletilé, aby o jejich poměrech rozhodoval soud, v jehož obvodu bydlí. Tato změna podle soudu měla návaznost i na spolupráci s orgány školskými, sociálními a zdravotními. Z těchto důvodů soud přenesl místní příslušnost na Obvodní soud pro Prahu 10. Pro řízení o přenesení místní příslušnosti byla opatrovníkem nezletilé podle § 469 odst. 1 z. ř. s. jmenována Městská část Praha 22.

Obvodní soud pro Prahu 10 však s přenesením místní příslušnosti však nesouhlasil. Odůvodnil svůj postoj tím, že podle § 5 z. ř. s. a navazující judikatury je přenesení místní příslušnosti namísto tehdy, jsou-li současně splněny dva předpoklady. Tím prvním je, že došlo ke změně okolností, podle nichž se posuzuje místní příslušnost, tedy ke změně bydliště nezletilého dítěte. Druhým předpokladem je to, že přenesení místní příslušnosti je v zájmu nezletilé. K této záležitosti se vyjadřoval Ústavní soud ze dne 23. 2. 2021, sp. zn. IV. ÚS. 2732/20 v rámci povinnosti soudu seznámit účastníky řízení se záměrem přenést místní příslušnost takto: „*I. Ačkoliv to § 5 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních (dále jen „z. ř. s.“), výslovně nestanoví, z práva na soudní ochranu lze dovodit povinnost soudu seznámit účastníky řízení se záměrem přenést místní příslušnost a dát jim příležitost vyjádřit se k takovému postupu. Nedostál-li soud v řízení ve věcech péče soudu o nezletilé uvedenému požadavku a otce neseznámil s návrhem matky na přenesení místní příslušnosti, čímž mu nedal příležitost, aby se k zamýšlenému postupu soudu vyjádřil, a vycházel pouze z údajů sdělených matkou, porušil právo otce na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod ve spojení s principem rovnosti účastníků řízení podle čl. 37 odst. 3 Listiny základních práv a svobod.*

Povinnost soudu seznámit účastníky se záměrem přenést místní příslušnost a dát jim příležitost vyjádřit se k takovému postupu vychází z toho, že soud musí zvážit vhodnost a účelnost takového opatření s ohledem na konkrétní okolnosti případu, aby mohl posoudit, zda přenesení příslušnosti je v zájmu nezletilého.

II. Rozhodne-li soud o přenesení příslušnosti, aniž by byly splněny podmínky podle § 5 z. ř. s., poruší tím právo na zákonného soudce podle čl. 38 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, podle kterého nikdo nesmí být odňat svému zákonnému soudci. Přestože je ústavní imperativ, podle něhož „nikdo nesmí být odňat svému zákonnému soudci“, ochranou především proti libovolnému či účelovému obsazení jednajícího soudu ad hoc [např. nález ze dne 17. 12. 1998, sp. zn. III. ÚS 200/98 (N 155/12 SbNU 423)], je třeba jej uplatnit i při svévolném přenesení příslušnosti.“

V předmětné věci měl Obvodní soud pro Prahu 4 k dispozici pouze zjištění, kde se nachází aktuální bydliště nezletilého, a nic dalšího nezkoumal. Oba soudy sídlí ve stejné budově na adrese justičního areálu v ulici Na Míčáncích, 28. Pluku 1533/29/b, Praha 10. Možnosti součinnosti a komunikace obou soudů s místně příslušným orgánem sociálně-právní ochrany dětí, případně dalšími orgány veřejné moci, školy či zdravotní péče by byly zcela totožné. V podobné věci rozhodl Městský soud v Praze ve věci sp. zn. 1 Nc 2108/2022 tak, že **na území Hlavního města Prahy není zásadně v zájmu nezletilých dětí, aby došlo k přenesení příslušnosti na jiný pražský obvodní soud.**

Městský soud v Praze jako nadřízený soud postupem podle § 105 odst. 3 o. s. ř. vyhodnotil nesouhlas Obvodního soudu pro Prahu 10 s postoupením věci jako důvodný. Samotná změna bydliště nezletilého dítěte ještě není důvodem k přenesení příslušnosti. V zájmu nezletilého dítěte totiž je, aby o něm rozhodoval soud, který k tomu má **nejlepší podmínky**. Takovým soudem pak nemusí být soud, jenž se nachází nejbližší bydliště dítěte.

Nejvyšší soud v usnesení ze dne 18. 12. 2020, č. j. 24 Cdo 98/2020-818 se podobnou záležitostí také zabýval. Pro rozhodnutí odvolacího soudu bylo v této věci určující vyřešení právní otázky, jestli při shodném sídle obou soudů (Justiční areál na Míčáncích, 28. pluku 1533/29b, Praha 10) postačuje k přenesení místní příslušnosti podle ustanovení § 5 z. ř. s. zjištění, že došlo ke změně bydliště nezletilého dítěte. Rozhodným hlediskem pro přenesení místní příslušnosti soudu ve věcech péče soudu o nezletilé je však podle ustanovení § 5 z. ř. s. **zájem dítěte**.⁸⁾ Mezi další kritéria při rozhodování o změně místní příslušnosti soudu patří existence pevných vazeb nezletilého dítěte v obvodu původního soudu.

Procesní institut přenesení místní příslušnosti je **výjimkou ze zásady perpetuationis fori**. Podle této zásady je místní příslušnost obecného soudu nezletilého dítěte určena podle okolností, které zde byly v době prvního rozhodnutí soudu, a trvá po celou dobu řízení.⁹⁾

Pokud se tedy vyskytne situace, že oba soudy mají shodné sídlo, pak jsou oba soudy v pozici nejbližšího soudu. Další kritérium tedy bude **míra obeznámenosti soudu s věcí**, pokud již jeden z těchto soudů ve věci v minulosti rozhodoval.

S ohledem na výše uvedené považoval Městský soud v Praze za důvodný nesouhlas Obvodního soudu pro Prahu 10 s přenesením příslušnosti a vydal následující usnesení: „*Nesouhlas Obvodního soudu pro Prahu 10 s přenesením příslušnosti usnesením Obvodního soudu pro Prahu 4 ze dne ..., č. j. ..., je důvodný.*“

Přenesení příslušnosti soudu z důvodu výkonu práce rodiče u soudu, který má vést opatrovnické řízení

Matka podala k Okresnímu soudu Praha-východ návrh na zvýšení výživného, neboť tento soud dříve rozhodoval v řízení o úpravě péče o nezletilé dítě. Stalo se tak poté, co otec před deseti lety v řízení namítal, že k řízení není příslušný Okresní soud v Berouně, protože matka zde pracuje. V té době matka vykonávala práci u Okresního soudu v Berouně, přičemž všichni tehdy pracující soudci na opatrovnickém úseku se vyjádřili tak, že s ohledem na pracovní zařazení matky nezletilé jsou s ní v blízkém pracovním kontaktu, a proto byla přenesená příslušnost soudu na Okresní soud Praha-východ. Nezletilou tehdy zastupoval také jiný kolizní opatrovník než město Beroun.

Matka pak podala nový návrh na zvýšení výživného, v roce 2022 vydal Okresní soud Praha-východ usnesení, kterým rozhodl tak, že přenesl svou místní příslušnost na Okresní soud v Berouně jako soud místně příslušný. Dále jmenoval opatrovníkem nezletilého dítěte pro řízení o přenesení místní příslušnosti město Beroun. Soud prvního stupně uvedl, že od doby posledního rozhodování došlo ke změně okolností, podle nichž se posuzuje místní příslušnost. Dále soud namítl, že je v zájmu nezletilé, aby byla místní příslušnost přenesena na soud, v jehož obvodu se fakticky dlouhodobě zdržuje s úmyslem se na této adrese zdržovat i do budoucna. Proti rozhodnutí soudu prvního stupně podal otec odvolání. Důvodem pro podání bylo, že soud neúplně zjistil skutkový stav věci, zejména nebyla dostatečně přezkoumaná možná podjatost soudců Okresního soudu v Berouně, kteří vyřizují agendu v rámci opatrovnických řízení. Otec z pracovního zařazení matky dovodil, že je v každodenním kontaktu se soudci pracujícími na úseku opatrovnické agendy. Soud by se měl tedy každého jednotlivého soudce z tohoto úseku dotázat, zda by mohl věc řešit a zda by sám neměl sdělit, že v takové věci by se cítil podjatý. Otec proto v rámci svého odvolání navrhl, aby Krajský soud v Praze jako soud odvolací vyžádal od Okresního soudu v Berouně pracovní zařazení matky, její náplň práce, dobu délky zaměstnání u soudu a dále stanoviska jednotlivých soudců, zda se znají s matkou, v jakém jsou navzájem poměru a zda by mohli nestranně a objektivně věc rozhodovat. Určení místní příslušnosti soudu dle obvyklého bydliště dítěte a jeho pobytu nemůže být argumentem proti zásadě, že věc může řešit jen nestranný a nezávislý soud. Nepodjatost soudců je předpokladem spravedlivého procesu¹⁰.

Podle ustanovení § 14 odst. 1 o. s. ř. jsou soudci a přísedící vyloučeni z projednávání a rozhodnutí věci, jestliže se zřetelem na jejich poměr k věci, k účastníkům nebo k jejich zástupcům je tu důvod pochybovat o jejich nepodjatosti¹¹.

Podle názoru odvolacího soudu od doby posledního rozhodování nedošlo ke změně poměrů, která by odůvodnila přenesení místní příslušnosti. Z obsahu opatrovnického spisu bylo zjištěno, že je matka stále zaměstnankyní Okresního soudu v Berouně na pozici, kde přichází do kontaktu s agendou opatrovnického soudnictví. S ohledem na tuto skutečnost proto podle odvolacího soudu i nadále přetrvávají okolnosti, kvůli nimž byl opatrovnický spis přikázán Okresnímu soudu Praha-východ.

Krajský soud v Praze tedy vydal usnesení, kterým rozhodl, že usnesení soudu prvního stupně se mění tak, že se místní příslušnost Okresního soudu Praha-východ nepřenáší a věc nebude postoupena Okresnímu soudu v Berouně. Následně pak ve věci vydal rozhodnutí Okresní soud Praha-východ.

Poznámky:

- ¹⁾ *Usnesení Krajského soudu v Ostravě ze dne 1. 11. 2017, sp. zn. 13 Co 478/2017: Vyjádřil-li se rodič, že nesouhlasil s přestěhováním nezletilého dítěte, nelze při rozhodování o místní příslušnosti soudu vycházet jen z tohoto vyjádření, aniž by bylo přihlédnuto i k faktickému postoji tohoto rodiče k této změně.*
- ²⁾ *V případě střídavé péče může být místně příslušným soudem každý ze soudů, kde je o dítě pečováno rodičem. Pak se postupuje podle § 11 odst. 2 o. s. ř., tj. je-li místně příslušných několik soudů, může se řízení konat u kteréhokoli z nich. Pokud se u zvoleného soudu koná soudní řízení, pak i v budoucnu bude tento soud rozhodovat ve věci jako místně příslušný, nezmění-li se dítěti bydliště.*
- ³⁾ *Nářízení Rady (ES) č. 1347/2000 ze dne 29. května 2000 o příslušnosti a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti obou manželů k dětem, článek 8 odst. 1: Soudy členského státu jsou příslušné ve věci rodičovské zodpovědnosti k dítěti, které má v době podání žaloby obvyklé bydliště na území tohoto členského státu.*
- ⁴⁾ *KOTRADY, P., ŠŤASTNÝ, P.: Praktické otázky místní příslušnosti soudu a jejího přenášení v řízení ve věcech péče soudu o nezletilé. Bulletin advokacie č. 10/2019, s. 32.*
- ⁵⁾ *Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 6. 10. 2016, sp. zn. 21 Cdo 122/2015.*
- ⁶⁾ *Zájem dítěte viz Úmluva o právech dítěte publikovaná ve Sbírce zákonů pod č. 104/1991 Sb.*
- ⁷⁾ *Okresní soud v Benešově: Do obvodu Okresního soudu v Benešově patří území obcí Benešov, Bernartice, Bilkovice, Blažejovice, Borovnice, Bukovany, Bystřice, Ctiboř, Čakov, Čechtice, Čerčany, Červený Újezd, Český Šternberk, Čtyřkoly, Děkanovice, Dívšov, Dolní Kralovice, Drahnovice, Dunice, Heřmaničky, Hradiště, Hulice, Hvězdovice, Chářovice, Chleby, Chlístov, Chlum, Chmelná, Chocerady, Choratice, Choťšňany, Chrástáňany, Jankov, Javorník, Ješetice, Kamberk, Keblov, Kladruby, Kondrac, Kozmice, Krhanice, Krňany, Křečovice, Křivsoudov, Kuňovice, Lešany, Libež, Litichovice, Loket, Louňovice pod Bláníkem, Lštění, Maršovice, Mezno, Miličín, Miřetice, Mnichovice, Mrač, Načeradec, Nemíž, Nespeky, Netvořice, Neustupov, Neveklov, Olbramovice, Ostrov, Ostředek, Pavlovice, Petroupim, Popovice, Poříčí nad Sázavou, Postupice, Pravonín, Přestavky u Čerčan, Psáře, Pyšely, Rabyň, Radošovice, Rataje, Ratměřice, Řimovice, Sázava, Sedlec-Prčice, Slověnice, Smilkov, Snět, Soběhrdy, Soutice, Stranný, Strojetic, Struhařov, Střeziměř, Studený, Šetějovice, Tehov, Teplýšovice, Tichonice, Tisem, Tomice, Trhový Štěpánov, Třebešice, Týnec nad Sázavou, Václavice, Veliš, Vlašim, Vodslivy, Vojkov, Votice, Vracovice, Vranov, Vrchtotovy Janovice, Všechlapy, Vysoký Újezd, Xaverov, Zdislavice, Zvěstov. Sídlem Okresního soudu v Benešově je město Benešov.*
- ⁸⁾ *Viz také usnesení Nejvyššího soudu ze dne 2. března 2017, sp. zn. 21 Cdo 3468/2016, dále usnesení ze dne 16. ledna 2019, sp. zn. 21 Cdo 2500/2018, usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. prosince 2013, sp. zn. 30 Cdo 1510/2013, usnesení ze dne 4. listopadu 2015, sp. zn. 21 Cdo 3572/2015.*
- ⁹⁾ *Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. prosince 2013, sp. zn. 30 Cdo 1510/2013, usnesení ze dne 6. října 2016, sp. zn. 21 Cdo 122/2015, usnesení Ústavního soudu ze dne 14. září 2011, sp. zn. II. ÚS 8/11, usnesení Ústavního soudu ze dne 26. listopadu 2012, sp. zn. III. ÚS 3737/12.*
- ¹⁰⁾ *Ústavní soud, I. ÚS 722/05-2, ze dne 7. 3. 2007, publikováno ve Sbírce nálezů a usnesení ÚS, 44/2007: „Při posuzování nestrannosti a nezávislosti soudce proto nelze zcela odhlédnout ani od jevové stránky věci, kdy je za validní kritérium považováno i tzv. zdání nezávislosti a nestrannosti pro třetí osoby, neboť i tento aspekt je důležitý pro zaručení důvěry v soudní rozhodování vůbec.“*
- ¹¹⁾ *NEMEŠKALOVÁ ROSINOVÁ, A. Podjatost soudců v rozhodovací praxi vrcholných soudů ČR. I. vydání. Praha: C. H. Beck, 2021, 254 s. „Zkoumání podjatosti prostřednictvím subjektivního či objektivního testu nestrannosti je namístě pouze v případech iudex suspectus, tedy dojde-li k namítnutí podjatosti na základě námitek vznesené účastníkem řízení nebo návrhu soudce. Naopak, jestliže dochází k diskvalifikaci soudce automaticky v zákonem stanovených případech (iudex inhabilis), nastává vyloučení přímo ze zákona, a není tedy třeba se dále zabývat některým z uvedených testů.“*

Klíčová slova: Nezletilé dítě, zastoupení, příslušnost soudu, podjatost, zájem dítěte, přenesení příslušnosti, vhodnost, změna okolností, odstěhování, rodič, zájem dítěte.